

סימן ז

מעין שמימי מועטין ורבו עליו מים שאובין, ובגדר פסול זוחלין

הנוטפין ולא היה זוחל שם בתחילה, ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמו שהיה אלא ה"ה כמעין להטביל בו בכ"ש, והיינו אותו מקום שאפי' מתחילה היה זוחל שם, וה"ה נמי דמטהר בזוחלין, אלא חד מכלל חבריה משמע. **וכ"כ** בספר הרוקח סי' שע"ב דמקומות מקומות הן, וכע"ז פי' הריטב"א בחידושי ההלכות לנדרים שם בשם מורו ע"ש, [והובא בנמוק"י שם], וכ"כ בחידושו לזכות דף ס"ה ע"ב, ועי"ש דמדרבנן הוא דפסול במקום שלא היה זוחל מתחילה ומשום מראית העין, [וע"ע בשערי יושר ש"ג פכ"ו משכב"ז].

עוד ביאור נמצא בראשונים דתיתי ניהו, והיינו לדעות הראשונים דס"ל דמעין באשבורן אין לו שם מעין, דכן הוא דעת רבינו יואל אביו של ראבי"ה המובא בראבי"ה ס"ס תתקפ"ט, וכ"כ רבינו שמחה בפ"י לתו"כ [המובא באו"ז סי' של"ז] בדעת הבה"ג, וע"ע בתוס' הרא"ש שבת ס"ה ע"ב, וכן דעת הריטב"א ביומא דף ל"א ע"א ד"ה והתניא, ועוד ראשונים, ולדבריהם יתפרש במתני' דשנה למקוה לטהר באשבורן היינו במקומות שנעשו אשבורן, ושוה למעין לטהר בכל שהוא במקומות שהם זוחלין כמעין.

וכן פי' להדיא המהר"ם מרוטנבורג לדעת רבינו יואל, כמ"כ בתשובות מהר"ם

מתני' פ"א מ"ז "למעלה מהן מעין שמימי מועטין ורבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן ושוה למעין לטהר בכל שהוא".

והיינו דמעין ומקוה חלוקים בב' דברים, א' דמעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן, והב' דמעין מטהר בכל שהוא ומקוה במ' סאה, ומעין זה שמימי מועטין ורבו עליו מים שאובין הוא שוה למקוה בצד אחד שמטהר באשבורן, ושוה למעין בצד אחד שמטהר בכל שהוא.

והדברים צריכים ביאור מה טיבה של מעלה זו שבמקומות, האם מעין היא או מקוה, דלכאורה ממ"נ הוא, אם מעין הוא אמאי אינו מטהר בזוחלין, ואם מקוה הוא האין מטהר בכל שהוא.

והר"ן בפירושו לנדרים דף מ' ע"ב, פשיטא ליה דלא יתכן לומר שיהא מטהר בכל שהוא ובאשבורן דווקא, עד שתמה ד"בודאי מדקתני שוה למעין לטהר בכ"ש הוא הדין דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעין עליו".

וע"כ פי' שם הר"ן ד"הכי קאמר, מעין זה שריבה עליו מים שאובין, מקומות יש בו שתורת מקוה עליהן וצריך אשבורן, והיינו אותן המקומות שהוא זוחל עכשיו מחמת ריבוי

ד. ועי' עוד בכתר ראש לרבינו הגר"ח מוואלז'ין אות קכ"ב שכתב ג"כ דברבו נוטפין על הזוחלין אין חשש דאורייתא בזה, ולכן נקטינן לקולא ע"ש.

דרכו של מעיין, דכל עצמן זוחלין הן, משא"כ במקוה שהן מים מכונסים, ואין דרכן בזחילה, ע"כ פסולין היכא שנעשו זוחלין.

ואם כן הוא הרי יש לבאר משנתנו באר היטב, דכאן הך מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין, אע"ג דמצד הדין מעיין הוא ומטהר בכל שהוא כמעיין, דתורת מעיין לא בטיל בריבוי מים שאובין ועדיין שם מעיין עליו, אבל מ"מ הא אין דרכם של מים אלו בזחילה, דכלפי זה י"ל דאזלינן בתר דרך רוב המים, ורוב המים כאן אין דרכם בזחילה, ע"כ אינם מטהרין אלא באשבורן, ואע"ג דמצד עיקר דינם דין מעיין יש להם, דפסול זוחלין אינו בחילוק הטהרה בין מעיין למקוה, אלא בחילוק המציאות דמעיין ומקוה, ומעיין שמימיו מועטין וריבה עליו הוא מעיין מצד הדין, אבל מצד המציאות הוא כמקוה, לענין זה דכיון דאין דרכו בזחילה, פסול בזוחלין.

ושוב מצאתי בפסקי הרי"ד בשבת דף ס"ה שכתב להדיא כדברינו, וזה לשונו: "מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן, פי' המעיין שדרכו להיות זוחל ונמשך, הוא מטהר אפילו בדרך זחילתו, וכש"כ אם היו המים נקווין באשבורן, כגון באר נובעת עמוקה שאין מימיה זוחלין, אבל המקוה שנעשה ממי גשמים אינו מטהר אלא באשבורן כדרך מנהגן, שאין מנהגן להיות זוחלין ונמשכין אלא נקווין למקום אחד, והילכך באשבורן מטהרין ולא בזוחלין, שאם היתה חרדלית של גשמים נמשכת והטביל בהן כלים כדרך זחילתן לא נטהרו עד שינוחו המים למקום אחד.

מרוטנבורג וחבריו הנד"מ השתא בסי' תכ"ה ע"ש, וכן פי' הר"ר יקר בתשובות ופסקים מחכמי אשכנז וצרפת סי' קנ"ט [ובתשובות בעלי התוספות להל' מקואות סי' קכ"ו] ע"ש, ומהר"ח או"ז בתשו' סי' ר"ד בשם רבינו משה ב"ר חסדאי, במתני' דלקמן פ"ה במעיין המשוך כנדל ע"ש.

אמנם רוב רובם של רבותינו הראשונים לא פירשו כן, אלא פי' דבאותו המקום שהוא מטהר באשבורן כמקוה, באותו מקום גופיה הוא דמטהר כמעיין בכל שהוא, וצריך ביאור כנ"ל דארכבי אתרי רכשי.

והנראה לומר בזה, דהנה עיקר דינא טעמא בעי, מה דממעטינן מקרא דאך מעיין, דמעיין מטהר בזוחלין ומקוה לא, דמאי שנא בין מעיין למקוה לענין זה.

ולפי פשוטו יראה, דהביאור בזה דהמעיין דרכו הוא בזחילה, וע"כ הוא מטהר כדרכו, משא"כ מקוה מים דאין דרכו בזחילה אלא באשבורן, וזוחלין אי"ז צורתו הטבעית, לכן הוא פסול בזחילה.

וכן מבואר בלשון רש"י בשבת דף ק"ט ע"א וזה לשונו: "ומה בין מקוה למעיין, המעיין כשר וכו', ומטהר טמאים הטובלים במימיו כשהן זוחלין ומקלחים, שהרי זה דרכו של מעיין כל עצמן זוחלין הן, ומקוה שהן מים מכונסים אם הטביל במימיו דרך זחילתן במקום קטפרס אינה טבילה עד שיהא במקום אשבורן שלו קווין ועומדין" עכ"ל.

והיינו כמשנ"ת, דטעמא דמקוה פסול בזוחלין ולא מעיין, הוא משום שזה